

Публікації Любомира Крупи (1999-2009). *Крупа Л. Вплив митрополита Андрея Шептицького на суспільне і культурно-просвітницьке життя в Галичині кінця ХХ – першої половини ХХ ст.* Тернопіль: Підручники і посібники, 2024. С. 229–232.

«Честь собі, життя — Богу і Україні»: фільм пам'яті Героя Любомира Крупи.

URL: <https://youtu.be/ХС24осHEuzE?si=nfMp0Lf34OuLecTn>

Шептицький. Між війною та вірою.

URL: https://youtu.be/7vK1j_uH0Ws?si=zCkaLNb7tHtKgNYq

Що почитати та подивитися про Андрея Шептицького? Підбірка відео та статей про митрополита Андрея.

URL: <https://ucu.edu.ua/news/shho-pochytaty-i-podyvytysya-pro-sheptytskogo-pidbirka-video-ta-statej-pro-mytropolitya-andreya/>

Галина Івашків

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ І ПІДПРИЄМЕЦЬ ІВАН ЛЕВИНСЬКИЙ: ОСОБИСТІ КОНТАКТИ І СПІВПРАЦЯ

Митрополит Андрей Шептицький і підприємець Іван Левинський — унікальні особистості, які зробили вагомий внесок у розвиток української культури, про що буде згадувати, говорити і писати не одне покоління українців. Важливо наголосити на їхніх особистих контактах і співпраці, базуючись на епістолярній спадщині та участі у спільних проєктах.

Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944) відомий не лише як видатний церковний діяч, а й як активний учасник суспільно-політичного й культурного життя тогочасної Галичини та загалом України. Якщо постать Митрополита активно досліджували науковці діаспори, то комуністична ідеологічна система намагалася не помічати його або ж писала про нього негативно. Закономірно, що увага до життя й діяльності Митрополита значно активізувалася у роки Незалежності України, що виразно бачимо і в наш трагічний воєнний час. Можна стверджувати, що Митрополит і тепер допомагає нашим воїнам героїчно боронити Україну від нашого споконвічного кривавого ворога — росії, адже його ім'я присвоєно 103-й окремій бригаді сил територіальної оборони Збройних сил України.

23 вересня 2024 р. місто Червоноград (колишній Кристинопіль), що на Львівщині, в якому 1892 р. Митрополит склав вічні обітниці у Василіанському монастирі, перейменували на його честь — місто Шептицький. Будучи вже Митрополитом Галицьким і Львівським Української Греко-Католицької Церкви (далі — УГКЦ), Андрей Шептицький водночас був професором богослов'я у тамтешньому монастирі.

Після тривалих судових процесів 17 квітня 2025 р. територія Митрополичих садів у Львові, включно з нижньою частиною, офіційно повернулася у власність Української Греко-Католицької Церкви. Митрополит Андрей Шептицький дуже любив ці сади, у нижніх садах упродовж сорока трьох років молився і відпочивав.

Прикметно, що фруктові дерева у цих садах насадили з ініціативи Митрополита, а плоди з саду роздавали сиротам і дітям з бідних родин.

Як зазначив авторитетний дослідник спадщини Митрополита Блаженніший Любомир Гузар, підставою того, що «Андрей Шептицький став митрополитом Галицьким у 1901 році, коли йому заледве виповнилося тридцять шість літ», були його «благородне походження, релігійне виховання, хороша освіта, широке коло особистих знайомств, скрупульозний монастирський вишкіл...» (Гузар, 2015: 35). За спогадами тодішнього ректора Богословської академії у Львові і третього кардинала в історії УГКЦ Йосипа Сліпого, у монастирських стінах Митрополит виявив нахил до збирання «всього, що носить слід старовини»; часто вибирався «до сусідніх церков, монастирів, замчищ і розвідував за антиками, щоб опісля <...> набути се для монастирського музею та архіву» (Шведа, 2024).

Закономірно, що Митрополит Андрей Шептицький 1905 р. став фундатором і найбільшим жертводавцем Церковного музею, який 1911 р. перейменували у Національний музей його імені (далі — НМЛ), хоча сам не був радий такому рішенню.

13 грудня 1913 р., у день відкриття першої експозиції Музею, присутніх вразили слова Митрополита: «Народе мій! Тобі віддаю цю свою найгарнішу дитину. Хай росте і розвивається Тобі — на славу і в користь майбутности» (Шведа, 2024). Він також говорив: «В ім'я

Боже отвираючи Національний музей, — передаємо нашому народови, нашій молодіжи теперішній і будучій сеї музеальні збірки з бажанєм, щоби сей наш Національний Музей стався осередком культурної і наукової праці» (Отворене, 1913: 3) та був «<...> бодай цеголкою в успішній праці <...>» (Андрій гр. Шептицький, 1913: 2).

У день передачі Музею в дар українському народови та упродовж кількох днів після цієї величної події з'явилося кілька статей у львівській газеті «Діло». Так, український археолог і мистецтвознавець, співробітник музею Наукового Товариства Шевченка у Львові Володимир Гребеняк писав: «Тепер се найбільша музеальна українська інституція, в якій зберігаються численні дорогоцінні пам'ятники історичного життя.

З подивом мусимо стати перед величезною витривалістю Основателя, котрий почавши з малого, зумів консеквентно вести розпочате діло і остаточно з таким успіхом допровадити його до кінця. Віддане Музея суспільности мусимо назвати справді князівським даром» (Гребеняк, 1913: 5).

На той час у збірці було близько 10 тисяч мистецьких пам'яток. Відтак, за словами кардинала Йосипа Сліпого, «Національний музей у Львові — це багатомовний свідок великого минулого і вияв великого Духа його Фундатора — Митрополита Андрея Шептицького» (Шведа, 2024).

Митрополит Шептицький був дуже освіченою людиною, володів більше десятима іноземними мовами, дбав про розвиток

української культури й мистецтва, допомагав у професійному формуванні здібних студентів, надаючи їм стипендії для навчання в мистецьких академіях, зокрема Варшавській академії мистецтв, Краківській академії образотворчих мистецтв, Баварській академії мистецтв у Мюнхені, Паризькій школі мистецтв тощо. Серед стипендіатів Митрополита було чимало митців, зокрема Петро Андрусів, Михайло Бойчук, Юліан Буцманюк, Михайло Гаврилко, Яків Гніздовський, Святослав Гординський, Василь Дядинюк, Микола Івасюк, Фотій Красицький, Степан Луцик, Антін Монастирський, Михайло Мороз, Олекса Новаківський, Іван Северин, Григорій Смольський, Роман Сорохтей, Модест Сосенко, Яків Струхманчук, Микола Федюк та багато інших митців (ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 2. Спр. 51. Арк. 26–35, 50, 54, 60–65, 84, 88–89). У листах до Митрополита вони ділилися своїми успіхами у навчанні та своїми клопотами, писали про друзів, вітали з іменинами та релігійними святами, сердечно дякували за фінансову підтримку. Кожен із авторів листів писав по-своєму, а от слова щирої вдячності стипендіатів були завжди майже однаковими.

У листах 1912–1913 рр. до Митрополита Олекса Новаківський із Кракова розповідав про своє навчання, працю над писанням ікон, ділився планами щодо участі у виставці у Львові, яку організовував Іларіон Свенціцький, а також виставках за кордоном. На закінчення листа просив благословення «для дальших тяжких трудів на тернистім шляху української штуки — остаюсь з найвисшим

поважанням і з найглибшою преданностью» (ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 2. Спр. 51. Арк. 67–68, 71–72).

Об'ємні листи про своє життя в Парижі (1904 р.), а потім у Флоренції (1913 р.) писав художник Модест Сосенко⁴ (ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 2. Спр. 259. Арк. 38, 56). Він, як й інші стипендіати, завжди вітав Митрополита з іменинами, Різдвом та Великоднем, а листи завершував словами: «Висилаючи найщиріші уклони і уцілованя рук остаюсь з глибоким поважанням».

У листі від 29. 05. 1911 р. художник Яків Струхманчук писав: «Маю тепер товариша українця різьбаря М. Гаврилка⁵, що приїхав сюди на якийсь час, щоб побачити Париж; він записався також до одної з приватних академій. Тепер якимось відрадніше удвох. Він ходить по Парижі в вишиваній сорочці, з гуцульським топірцем і з гуцульською торбинкою через плечі, для французів велика атракція» (ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 2. Спр. 260. Арк. 27–28). Завершувалися листи словами подяки і пошанівки до Митрополита: «Остаюся з глибоким поважанням і в почуттю вдячності» або «Щиро вдячний за досвідчене добро» тощо.

Митрополит Андрей Шептицький тісно контактував і співпрацював з Іваном Левинським (1851–1919), архітектором і меценатом, професором Львівської політехніки та засновником керамічної фабрики у Львові, який, як писали сучасники, «з нічого»

---

⁴ Як відомо, при сприянні Митрополита Шептицького Іван Левинський разом із Модестом Сосенком співпрацювали в будівництві та декоративному оздобленні церкви в Підберізцях та Славську, що на Львівщині.

⁵ Згодом М. Гаврилко став працювати на керамічній фабриці Івана Левинського у Львові.

своєю впертою працею досяг високого становища в суспільстві. І. Левинський народився 6 липня 1851 р. у Долині Івано-Франківської області. У 1860-х рр. за підтримки старшого брата Лева закінчив Львівську Реальну школу, а згодом Технічну академію (1874), наступницею якої стала Львівська політехніка. Помер 4 липня 1919 р. та похований на Личаківському цвинтарі, а на його пам'ятнику викарбовано такі слова: «Іван Левинський. Промисловець. Професор Львівської політехніки», внизу — «Різьбив душі людей силою характеру, молотом енергії і кров'ю серця».

Наприкінці 1908 р. Андрей Шептицький заснував кураторію уже згадуваного Церковного музею, а серед її перших членів був професор Політехніки Іван Левинський (Свенціцький, 1913: 7). У склад цієї організації І. Левинський входив і після прийняття Статуту музею (Свенціцький, 1913: 8).

Виявляти свою любов до України потрібно «не потоками шумних фраз, а невтомною працею» (Франко, 1905: 19) — цим виразом Івана Франка, його однією з найпопулярніших і найупізнаваніших цитат можна характеризувати життя і творчість Івана Левинського. «Піонер українського промислу», 100-ліття від смерті якого минуло 2019 р.⁶, був, за спогадами одного з робітників його керамічної фірми Івана Олексина, «благородною й справедливою людиною з ніжною душею, що ніколи не переставала

---

⁶ 20 листопада 2019 р. в Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України було відкрито виставку «Керамічний код Івана Левинського (погляд через століття)».

любити людей» (Олексин, 1934: 14). Професор «полишив по собі щирий жаль і вдячну пам'ять», бо «такої міри люди, як Іван Левинський, не вмирають. Його творчість, його чистий характер і діла є вічним пам'ятником живучости його духа» (Олексин, 1934: 21–22).

Як талановитий учень Юліана Захаревича «звісний нашому загалови патріот і добродій» Іван Левинський виховав цілу когорту українських та польських архітекторів і будівничих (О. Лушпинський, Т. Обмінський, Є. Червінський, М. Ковальчук та інші), які внесли нові «сецесійні нотки» в «архітектурне обличчя» не лише Львова, а й усієї Галичини. В екстер'єрах та інтер'єрах культових споруд, помешкань знатних осіб, товариств, санаторіїв, Народних Домів, шпиталів вдало використовувались металеві решітки, майолікові плитки чи теракотові вставки, пластичні композиції, скульптура, облицювальна цегла та кольорова дахівка, що робило кожен з цих об'єктів неповторним і впізнаваним. І. Левинського називали «заслуженим громадянином та українським патріотом», працею якого «кермувала виключно велика ідея любови до свого народу та мрія про його кращу долю» (Корнелля, 1934: 25, 30–31).

З Митрополитом Андреем Шептицьким тісно контактував не лише І. Левинський, а й його син Степан та інші члени родини, про що свідчить їхнє листування⁷. У листах І. Левинський обговорював з

---

⁷ Опис фонду Митрополита у Центральному державному історичному архіві України у Львові складає три папки листів від різних адресатів — у декількох містяться листи Левинських: Івана, Степана, Лева, Марії та інших.

Митрополитом різні питання щодо будівництва церков, їхнього оздоблення та допомоги молоді та своїм робітникам, коли фабрика опинилася у скруті. Листи містять інформацію й про те, що І. Левинський турбувався про здоров'я Митрополита: «<...> прошу ще ласкаво написати, здоровісте чи ні <...>» (ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 290. Арк. 4), привітання з іменинами тощо. Так у короткому листі від 13. 12. 1918 р. архітектор склав привітання «<...>в день Вашого Ангела найсердечніші бажання здоровля для Вас і здійснення мрій для наших ідеалів» (ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 290. Арк. 10).

В одному з листів 1917 р. Іван Левинський звернувся до Митрополита з проханням, аби той підтримав ініціативу Комітету в Празі «опікуватися шкільною дітворою з бійців і виселенців, що опинилися у Празі <...>. Провідною думкою тої опіки єсть бажане якнайскорше вирівняти страшні втрати, які потерпіли всі круги нашої інтелігенції під час трилітньої війни на боєвих полях та під час російської інвазії в Галичині і Буковині» (ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 290. Арк. 5). Левинський закликав і далі збирати пожертви на стипендії. Він писав: «Ту ходить о велико-гуманне діло, о те, щоб спасти цвіт молоді для нашого народа, та й не тільки для народа нашого, але й для держави!» (ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 290. Арк. 6).

«Дуже дуже дякую за княжеский дарунок з яблук — і за пам'ять і за самі яблука, бо якраз якбись те знали, що мені дуже потрібні були

яко лікарство. Нині як бим віродився — так мені добре зробило — а всілякі пігулки від Доктора ані не помагали — а тільки на серцю полекшало» (ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 290. Арк. 14), — йшлося в одному з листів І. Левинського. Листи зазвичай закінчувалися словами: «Вдячний Іван Левинський», «Ваш Іван Левинський», «остаюся вдячним слугою. Іван Левинський», «з глибокою повагою, вдячний Іван Левинський», «сердечно Ваш Іван Левинський», «з глибоким поважанням Іван Левинський», «з найглибшим поважанням вдячний слуга Іван Левинський» (ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 290. Арк. 1, 4–5, 9–10).

Як відомо, під час російської окупації у підприємця і мецената І. Левинського було три обшуки — під час одного з них (у березні 1915 р.) шукали місце схову скарбу та секретного архіву Митрополита, оскільки Левинський певний час був його радником (Нога, 2009: 22).

Як зазначалося, Митрополит морально та фінансово підтримував сина Івана Левинського — Степана (1897–1946). Він — мандрівник, сходознавець, культуролог, дипломат, письменник. Після закінчення Львівської політехніки навчався у Брюсселі, із 1929 р. у японському відділі Школи державних мов, а також школі політичних наук у Парижі. Із 1935 р. жив у Китаї, згодом у В'єтнамі, а в 1946 р. знову повернувся до Франції. У листах надсилав подяки і привітання Митрополитові з нагоди іменин та релігійних свят, головно Різдва і Великодня. У день іменин Митрополита і наближення Різдва 1926 р.

він писав про «вираз великої поваги і любові», «глибокий поклін», «поспішаю, щоби зложити найщиріші бажання <...> здоров'я у користь і славу мужньої нашої нації. На многая літа! Великому патріотові, покровителеві мистецтв і щедрому опікунові» (ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 290. Арк. 18–19). Цей лист закінчувався словами: «Прийміть, Отче Митрополите, запевнення моєї щирої любови і пошани разом із словами глибокої вдяки від Вашого відданого Степана Левинського» (ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 290. Арк. 21а). Навчаючись у Парижі, Степан Левинський зазначав: «Богато цікавого вчить мене французьке середовище і французька культура <...>. Взагалі добре почуваю себе в Парижі, тільки трошка самотую» (ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 290. Арк. 24–24а).

У важкі часи Митрополит допомагав колишнім працівникам фабрики І. Левинського. Так, 1930 р. він влаштував архітектора та проектанта предметів ужиткового мистецтва Олександра Лушпинського на посаду реставратора і члена «консерваторної комісії» Греко-Католицької Митрополії.

Відомо, що наприкінці XIX – на початку XX ст. у Галичині керамічні оздоби активно входили в екстер'єри та інтер'єри культових споруд: йдеться про композиції релігійного характеру на плитках, цегляних фризах, декоративних вставках тощо. Прикладом може бути уже згадувана церква Архистратига Михаїла у Підберізцях Львівської обл.: 1891–1910; архітектор І. Левинський; розписи та

вітражі 1907 р. М. Сосенка. У церкві побували Митрополит А. Шептицький (1913), І. Франко, І. Свенціцький. Фабрика І. Левинського здійснювала проєкт церковного комплексу у Станіславові (тепер Івано-Франківськ) — 1912 р., автор О. Лушпинський; проєкт церкви в Угерську Львівської обл. тощо.

У 1902 р. на пропозицію Митрополита Андрея Шептицького оголосили конкурс на кращий проєкт греко-католицької церкви у неовізантійському стилі. 20 вересня оголосили переможців, серед яких були Олександр Лушпинський (І-е місце), Казимир Жечицький і Альфред Захаревич (син знаного архітектора Юліана Захаревича).

Цікаво, що 1910 р. громаді у Клепарові (тепер у межах Львова) І. Левинський подарував дерев'яну церкву в гуцульському стилі, яка була на території Загальної Крайової виставки 1894 р. у Львові (Бірюльов, 2010: 200). У грудні 1910 р. за присутності Митрополита Андрея Шептицького храм освятили на честь св. Андрія Первозванного. Церква функціонувала до того часу, доки довкола неї не збудували нову муровану, яку освятили 1932 року. Тоді в старій дерев'яній церкві провели останню Службу Божу за душу її фундатора — Івана Левинського, після чого храм розібрали і перевезли на Замарстинів (Легін).

Окрім архітектурного бюро, у 1888–1889 рр. І. Левинський організував діяльність першої керамічної фабрики, 1891 р. — другої, де виготовляли кахлі, цеглу, дахівку, плитки для стін і підлоги, посуд, декоративні вироби, пластику та скульптуру; а згодом ще кілька.

Оригінальними вважаємо предмети з фабрик, що стосуються церковної обстави (Івашків, 2020: 93–108).

На початку ХХ ст. на одній із фабрик почали створювати керамічні ікони, автором яких був уже згадуваний Олександр Лушпинський (Нога, 1993: 73), зокрема трьох великих (55 х 44, 5 х 4, 2 см; 56 х 45 х 4 см) глиняних ікон із однаковим сюжетом — «Коронація Діви Марії» (у християнстві — коронація Діви Марії королевою небес — царицею небесною)⁸. Починаючи десь з ХІІІ ст., ця іконографія відповідає західноєвропейській традиції, а вказані ікони поєднують тогочасні модерні риси і народний орнамент (Івашків, 2008: кн. ІІ, 708). Всі ікони прямокутної форми, із погрудним зображенням Богородиці з навхрест складеними руками та німбом, а корону, декоровану дорогоцінним камінням, над її головою тримають два ангели. Лише окремі елементи розпису (колір волосся ангелів, облачення синього⁹ або фіолетового¹⁰ кольорів) вказують на варіативність схем. М'які відтінки зеленого, жовтого, червоного, синього або фіолетового кольорів підкреслюють спокійний лад композиції. Згадаймо, що глиняні ікони з різними сюжетами були відомі в багатьох країнах світу, зокрема Болгарії (із ІХ–Х ст.), Італії, Австрії, Польщі тощо.

На фабриках І. Левинського було налагоджено випуск плакеток із зображенням видатних осіб України. На одній із таких плакет

---

⁸ Дві ікони зберігаються у фондах Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України (далі — МЕХП), третя — у НМЛ.

⁹ МЕХП.

¹⁰ НМЛ.

округлої форми, тонованої в зелений колір, бачимо профільне зображення голови Ісуса Христа з вінком та німбом. Динаміку композиції підкреслює не лише розвіяне на чолі та лику волосся, а й незначний нахил голови й різні рівні рельєфу¹¹.

На одній із тарілок початку ХХ ст. є погрудний образ улюбленого в народі святого Миколая у білому облаченні, прикрашеному стрічкою геометричного орнаменту, та з митрою на голові¹². Атрибути св. Миколая суголосні його живописним та графічним зображенням, іконам на склі, кахлям. У змалюванні постаті святого, в правій руці якого посох, в лівій — Євангеліє, а в оздобленні облачення та інших предметів бачимо хрести грецького типу. Гра округлих форм посилює вдалий ефект в оздобленні, а характерна для виробів гончарів Прикарпаття тріада кольорів (брунатного, зеленого і жовтого) чітко вказує на джерело походження сюжету цього виробу.

Особливу увагу звертаємо на оздоблення тарілок, де мотиви хрестів і хрещатих композицій вирізняються варіативністю схем та кольорового наповнення: прямий або скісний хрест; прямий хрест з широкими раменами є головним мотивом, а два ряди гачків, укладених по колу, та «віночок» «вихрових» розеток підкреслюють динаміку і є вдалими акцентами композиції на зеленому тлі.

До предметів обстави культових споруд та помешкань належать також кахлі, облицювальні плитки та плитки для підлоги.

---

¹¹ МЕХП.

¹² МЕХП.

Виокремлюємо кахлі з фабрики І. Левинського, декоровані хрестами найрізноманітніших модифікацій: скісними, прямими, «хрещатими», грецького типу тощо. Можна собі уявити, якими яскравими і декоративними були цілі печі!

У 1909 р. у Львові було організовано Промислово-Літургійну виставку під протекторатом трьох галицьких архієпископів — Андрея Шептицького, Юзефа Більчевського (1860–1923) і Терентія Теодоровича (1867–1939). У виставці брали участь й українські митці, у виробих яких простежувалися яскраві національні риси та скерованість до облаштування церков.

У каталогі виставки під 103 номером зазначено ім'я Івана Левинського, архітектора зі Львова, з вулиці Кжижової, 42 (Хрестової, згодом Пушкіна, а тепер — генерала Чупринки). Серед переліку предметів антипедіум з облицювальних плиток, глиняні свічники, теракотові Богородиці, колони, вазони на квіти, плитки, наріжники (Katalog 1909: 18).

Трохи більше про цю виставку йшлося у статті відомого етнографа Володимира Шухевича в газеті «Діло» за 17 липня 1909 р. (Шухевич 1909: 1–2). Дослідник зазначив, що виставка тривала два місяці, серед предметів назвав металеві хрести на церковні бані, царські врата, проте найбільшу увагу звернув на керамічні вироби з фабрики Івана Левинського: «Звісний нашому загалови патріот і добродій, професор політехніки Іван Левинський, виставив бюст митр. Шептицького, вироби майолікові і теракотові, виконані в єго

фабриці у Львові. Антіпедиум з плиток майолікових, поставники (ліхтарі церковні) і вази на квітки звертають увагу своїм викінченням і прегарним українським орнаментом, а свічники по при те і гуцульським стилем <...>.

«А. Сабарай разом із Й. Мушаком з Голоска виготовили кивот з імітованого чорного дуба. На дні того кивоту видніє триптих з образами Христа і двох ангелів, виконаний в майоліці в робітні професора І. Левинського. Цілий кивот спроектував Олекса Лушпинський взявши за мотив до коломи гуцульську палицю й орнаментуючи цілий кивот гуцульською різьбою. Проєкт незвичайно гарний, а проєктоване просто артистичне, — один з накреслених оказів вистави.

Ол. Лушпинський запроєктував крім сього ще і престол з кивотом о силуетці чисто візантійській, а орнаментиці русько-народній з майоліковою прикрасою. Проєкт сей виконав різьбяр Д. Стацишин для церви в Пустомитах... Пан Лушпинський звісний нашому загалови і з того, що на конкурсі Митрополита дістав за найліпший проєкт стилеву руської церкви першу нагороду» (Шухевич 1909: 2).

На Промислово-Літургійній виставці 1909 р. було представлено теракотовий трираменний восьмикінцевий хрест (21, 5 (?) x 11, 5 x 1 см). Як писав В. Шухевич, «ручні трираменні хрести багато прикрашені народною орнаментикою» і були «неоціненним набутком для церков» (Шухевич 1909: 2). Йдеться про поєднання мотивів

зигзагів, трикутників, ромбів та кіл у техніці штампування. На середохресті хреста міститься менший хрестик з видовженим нижнім кінцем. Окрім теракотових, на фабриці було налагоджено й випуск полив'яних хрестів (Нога, 1993: 75).

В асортименті виробів фабрики І. Левинського були й церковні керамічні свічники двох типів — напрестольні та наземні. На Промислово-Літургійній виставці «поставники або ліхтарі церковні», як зазначав В. Шухевич, звертали на себе увагу не лише «викінченням і прегарним народним орнаментом», а й «гуцульським стилем» (Шухевич, 1909: 1).

Всі фабричні свічники пустотілі й розраховані лише на одну свічку, із рівним верхом і невеликим отвором для металевого штиря, на який встромляли свічку, або з шийкою-лійкою. Напрестольні свічники конусоподібної структури, з тарілковим виступом, двома-трьома округлими потовщеннями й п'ятьма-шістьма орнаментальними поясами, укладеними горизонтально.

Наземні свічники мають два вузькі кільцеподібні потовщення, а основа інколи нагадує перевернуту догори дном макітру. В середині основи найбільшого (h — 71, 5; d — 33, 5 см) наземного свічника ритований напис: «Іван Левинський / Львів / 1909 / під управою / М. Лукіяновича», на інших менших (h — 49, 5; d — 15, 5 см) — «Іван Левинський / Львів / 1909»¹³.

---

¹³ МЕХП.

Свічники декоровано геометричним орнаментом, здебільшого типовим для вишивок та різьблення з мотивами крапок, кіл, трикутників, ромбів, «вовчих зубів», скісних смуг, зигзагоподібних ліній, скісних і прямих хрестів та «зірок». Розподіл горизонтальних смуг у напрямку від більшої до меншої підкреслював ритміку декору. Кожен предмет «володів» і своєю кольоровою гамою — зелений, жовтий, вишневий (на деяких декоративних смугах він виконував функцію тла), чорний кольори чи лише поєднання світлого зеленого (іноді бачимо його виразне домінування), жовтого, синього. Техніка ритмування сприяла посиленню декоративного ефекту.

До предметів церковного вжитку належать вази — типологічна група, різна за формою і функціональним призначенням. За основним матеріалом «вази на квітки» поділяємо на фаянсові та кам'янкові. Одні вироби з виразним підкресленням тектонічних частин — шийки, плічок та корпусу, інші у формі високого або низького, широкого або вузького циліндра.

Композиції з малими хрестиками на вазах-циліндрах часто вплетено у схеми вишивкового орнаменту (рушників, наволочок) чи різьблених виробів. Схема розпису виробів включає хрести одного типу (прямі рівнокінцеві, скісні, грецькі, мальтійські) чи поєднання кількох — скісних і прямих на плічках або центрі корпусу виробу; рідше трапляються мотиви хрестів на шийках ваз.

Низка ваз, особливо з кам'яної маси, щедро декорована не лише мотивами хрестів та хрещатих композицій, а й рослинними

мотивами, зокрема «гірляндою» з виноградними «гронами», «букетами», звивистими гілочками, розетками в колах, введенням золочених смуг. «Святість» ваз інколи підкреслювалася вінцями з карбованим краєм або золотистим розписом¹⁴.

Серед виробів фабрики Івана Левинського є й дискоси — вид євхаристійного посуду, на який у процесі Божественної літургії кладеться частина головної просфори. Основними зображеннями на давніх дискосах були хрест, Розп'яття, лик Христа та образ святого Агнця з ангелами. У ранньохристиянський період ці предмети виробляли здебільшого з глини, скла, напівкоштовних каменів, згодом — дорогоцінних металів (золото, срібло), які, очевидно, були прототипами глиняних форм ХІХ століття. Йдеться про дискос з Греції, Потелича (ХVІ ст.), Косова (Олекса Бахматюк, ХІХ ст.), а також учнів Коломийської та Ужгородської керамічних шкіл.

Хоча всі ці вироби подібні між собою за формами (ніжки з округлою основою і верхня частина у вигляді тарілок майже однакового діаметру), є й певні відмінності — іконографія, абрисі ніжок, наявність декору. Три дискоси з білим тлом, один — із бірюзовим.

Варіативністю узорів геометричного і рослинного характеру позначено композиційні схеми тарілок (d – 25; 26, 5 см). У декорі вузких і ширших орнаментальних поясів поєднано мотиви скісних смуг та зигзагоподібної лінії з крапками, а різний кут нахилу та

---

¹⁴ МЕХП.

чотириколірна гама «викликає» рухливість узорів, включаючи й основу ніжки. Натомість декоративний акцент іншого предмета спрямовано на центральний круг з чорним тлом, що є вдалим прийомом для введення в композицію прямого хреста з розетками в колах на його кінцях, середохресті та раменах.

На контрасті білого берега тарілки та широкої орнаментальної смуги, що є водночас її діаметром, побудовано схему ще одного диска. В її основі, що включає три композиції «хрещатого» і грецького хрестів, накладених один на другий, мотиви коротких гілочок-«сосенок», обрамлених лініями та ромбами у національних синьо-жовтих кольорах. В оздобленні тарілок рідше трапляються рослинні мотиви з центрично-обертвовим типом симетрії — від восьмипелюсткової розетки виходить вісім гілок з шестипелюстковими розетками, пальметами, пуп'янками та листками на бірюзовому тлі¹⁵.

Отож, приятні стосунки Митрополита Андрея Шептицького і підприємця Івана Левинського сприяли їхній тісній співпраці. Підставою для таких тверджень є епістолярна спадщина, що зберігається в Центральному державному архіві України у Львові, а також численні приклади важливих мистецьких проєктів. У листах виражена велика пошана до Митрополита і підкреслена важливість його думки для І. Левинського та інших митців. Всі сакральні предмети, виготовлені на фабриці Івана Левинського, позначено

---

¹⁵ МЕХП.

особливим почерком талановитих майстрів та високою якістю матеріалів. Мистецька довершеність фаянсових і порцелянових фабричних виробів релігійного призначення та позитивні відгуки громадських і церковних діячів впливали на їхнє широке запровадження в обставу храмів (за словами В. Шухевича, були «добрим набутком для церков»), а згодом поповнювали фонди головно львівських музеїв.

АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА

Листи діячів українського мистецтва: Буцманюка Ю., Гаврилка М., Новаківського О., Труша І. до Шептицького А. 1904–1914 рр. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАУ, м. Львів). Ф. 358. Оп. 2. Спр. 51. 127 арк.

Листи Левинських: Івана, Льва, Степана та ін. до Шептицького А. 1909–1938 рр. ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 290. 153 арк.

Листи художника Сосенка Модеста до Шептицького А. 1900–1914 рр. ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 2. Спр. 259. 76 арк.

Листи художника Струхманчука Якова до Шептицького А. 1911–1914 рр. ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 358. Оп. 2. Спр. 260. 142 арк.

ЛІТЕРАТУРА

Андрій гр. Шептицький. З історії і проблем нашої штуки. Виклад, виголошений на святі отвореня «Національного Музея» 13 грудня 1913 р. *Діло*. 17 грудня 1913 р. Ч. 281.

Бірюльов Ю. Захаревичі: Творці столичного Львова. Львів: «Центр Європи», 2010. 336 с.

Гребеняк В. Національне значінє Музея. *Діло*. 13 грудня 1913 р. Ч. 278.

Гузар Л. Андрей Шептицький Митрополит Галицький (1901–1944) провісник екуменізму. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 496 с.

Івашків Г. Керамічні іконостаси, рельєфи, ікони. *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник*. 2008 рік. Львів: Логос, 2008. Кн. II. С. 702–709.

Івашків Г. Сакральна кераміка з фабрики Івана Левинського у Львові (до 100-ліття з часу смерті). *Народознавчі зошити*. 2020. № 1. С. 93–108.

Корнелля А. «Різьбив душі людей силою характеру, молотом енергії і кров'ю серця». *Іван Левинський. Його життя та праця*. Львів: Накладом Агрономічно-технічного товариства «Праця» ім. Івана Левинського у Львові, 1934. С. 24–31.

Легін С. Історія зведення церкви св. Андрія Первозданного на Клепарові. Режим доступу: photo-lviv.ua/istoriya-zvedennya-tserkvisv-andreya-pervozvannego-na-kleparovi

Нога О. Іван Левинський. Художник, архітектор, промисловець, педагог, громадський діяч. Львів: Основа, 1993. 80 с.

Нога О. Іван Левинський архітектор, підприємець, меценат. Львів: Центр Європи, 2009. 192 с.

Олексин І. Життя і діяльність Івана Левинського. *Іван Левинський. Його життя та праця*. Львів: Накладом Агрономічно-технічного товариства «Праця» ім. Івана Левинського у Львові, 1934. С. 8–22.

Отворенє Національного Музея. *Діло*. 15 грудня 1913 р. Ч. 279.

Свенціцький І. Національний музей. *Діло*. 13 грудня 1913 р. Ч. 278.

Франко І. Отвертий лист до гал[ицької] української молодіжи. *Літературно-науковий вісник*. 1905. Т. XXX. Кн. 4. Квітень. С. 11–19.

Шведа О. 80 роковини з дня смерті митрополита. П'ять фактів про Андрея Шептицького. URL: <https://suspilne.media/lviv/870873-80-rokovini-iz-dna-smerti-mitropolita-pat-faktiv-pro-andrea-septickogo/>

Шухевич В. Участь русинів у промислово-літургичній виставі. *Діло*. 17 липня 1909 р. Ч. 154.

Katalog Wystawy Kościelnej (przemysłu liturgicznego) Ligi Pomocy przemysłowej. Maj 1909, lipiec we Lwowie.